

VALÓSÁG

Egy jelenleg is zajló és egy már lezárult TÁMOP projekt vezetőjével készített interjúinkban mint „látszat és való” rajzolódik ki a TÁMOP révén a társadalomtudományi kutatás számára nyíló lehetőség. Valóság, hiszen ezúttal jelentős kutatásra fordítható összegek állnak rendelkezésre a tudományos munkához, amelyen azonban mintha túlnőne egy adminisztrációs és szervezeti elvárás (és érdek-)rendszer. Interjúinkban a projektek vezetőit arról kérdeztük, hogyan lehetséges e keretek között tudományos értékek létrehozása.

Interjú Galasi Péterrel, a Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdaságtudományi Karának egyetemi tanárával, a TÁMOP 2.3.2-09/1 kiemelt projekt szakmai vezetőjével

Educatio: Beszélne röviden a TÁMOP-projekt előéletéről?

Galasi Péter: A projektet, ami „Munkaerő-piaci előrejelzések készítése, szerkezetváltási folyamatok előrejelzése” címmel fut, az MTA Közgazdaságtudományi Intézete kezdeményezte, együttműködve az akkori Szociális és Munkaügyi Minisztériummal. Ekkor már jól látszott, egy olyanfajta információgyűjtő és szétterítő rendszer hiánya, amely a munkaerőpiac amúgy csikorgó működését egy kicsit javítaná. Külföldi gyakorlatokban gondolkodva, egy ilyen rendszer több elemből áll: kellenek hozzá adatok és szükséges egy platform is az információk közzétételére. A fejlett rendszerek régről ismert tanulsága, hogy az információ-szétterjesztési funkciók fontossága kiemelkedő a tekintetben, hogy a pályaválasztók, pályát változtatók, oktatási döntés előtt állók, stb., valamiféle információhoz jussanak. Egy ilyen rendszert ajánlottunk mi, s az akkori Szociális és Munkaügyi Minisztérium tudott azonosulni ezzel az elképzeléssel. A TÁMOP-ok szervezésének kezdeti időszakában, és annak idején, amikor ezeket a TÁMOP-okat el kezdték szervezni, úgy tűnt, hogy kiemelt programként egy ilyen komplex rendszer előállítása lehetséges. Most nyilván a technikai részletek nem érdekesek.

E: Mondhatjuk tehát, hogy a program egy kutatói csapat kezdeményezésére indult?

G. P.: Azért nem ilyen egyszerű ez, hiszen mind az Intézet [Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézete] s részben ez a tanszék [Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdaságtudományi Kar Emberi Erőforrások Tanszék] is mindig is szoros kapcsolatban állt a Munkaügyi Minisztérium különböző nevű változataival. Kölcsönös viszony volt ez, őket mindig nagyon érdekelték a kutatások, minket pedig érdekelték az ő szakpolitikai dolgaik – emiatt tehát a program indulása inkább egy interaktív történetnek mondható. Az, hogy szükséges egy előrejelzés, mindig is látszott, a Minisztérium már korábban is finanszírozott ilyen jellegű programot. A HEFOP 1.2 programban is volt ilyen elem, s a boldogult emlékezetű Ti-

már professzor is csinált ilyet a kilencvenes évek közepén, tehát ők erre mindig nyitottak voltak. Az Intézetben egy ideje már érlelődött, hogy ilyesmit érdemes lenne megpróbálni, és amikor mi elmondtuk, mit kellene csinálni, ők reagáltak erre, hogy hogyan legyen inkább, s végül egy közös csomagolásban jött létre a program.

E: Eszerint a kutatói stáb adott volt? Abban az értelemben is, hogy azt a közös hozzáállást képviselték, amely szerint a munkaerőpiac folyamatai előre jósolhatók?

G. P.: Két dolgot tudok mondani erre. Olyan értelemben egy létező csapatról volt szó, hogy a szakmai körben a munkaerő-piaci előrejelzésnek, mint tevékenységnek van értéke. Ez azért érdekes szempont, mert az ilyen típusú tevékenységek tudományos presztízse nagyon alacsony. E területen lényegében nincsenek szakfolyóiratok, s magának a tudományos diszkurzusnak sem része, még akkor sem, ha látunk olyan előrejelzési rendszereket, amelyek felsőoktatási intézményekben működnek, tudományos kutatók közreműködésével is. Ez a csapat azonban úgy gondolta, hogy ez fontos. Azt szerintem senki nem gondolja – bár ha mást kérdez, ki tudja, az mit mond –, hogy bármelyikünk is előre tudna látni a jövőbe. Aki előrejelzésre adja a fejét, annak – szerintem – ezt nagyon jól kell tudnia. Azt viszont lehet gondolni, hogy egy ilyen eszköz használata – amennyiben az előrejelzés nem nagyon lő félre – az információ szétterítési funkcióján keresztül a munkaerőpiac működését javítja. Mi tehát mindösszesen ezt gondoljuk.

Ugyancsak nem szokták mondani, holott szerintem érdemes említeni azt az elgondolást is, amely szerint az előrejelzésnek van egy olyan funkciója, ami nem csak arról szól, hogy az egyszerű pályaválasztónak mondjuk meg, hogy legyen inkább asztalos, mert abból kell sok, hanem a szakpolitikának is információt adunk arról, milyen feszültségforrások várhatóak. Amikor pedig a szakpolitika erre reagál, két dolog történhet: az egyik, hogy sikertelen lesz az előrejelzés, hiszen ő épp ennek érdekében avatkozott be. A másik pedig ahhoz vezet, hogy közelebb kerülünk egy hosszú távú egyensúlyhoz. Mind a két képlet arról szól tehát, hogy az információ szétterítése – ha eltaláltuk – valószínűleg a munkaerőpiac működési hatékonyságát javítja. Persze az is javítja a munkaerőpiac működési hatékonyságát, hogy ha a szakpolitika – felismerve az előrejelzések következményeit – úgymond megtorpedózza az eredményeinket, s ezek alapján lényeges változtatásokat lép.

Ezekben a dolgokban mi nagyjából egyetértettünk a kezdeményezővel. Most is viszonylag szoros a kooperáció, noha komoly szervezeti változások történtek. Mi dolgozunk, és azokkal a partnerekkel, akikkel egyébként is szoros volt a kapcsolat, ezt továbbra is ápoljuk.

E: Mit jelent egy ilyen projekt a kutató számára? Ez a TÁMOP projekt olyan komponensekből áll, mint egy adattár felépítése, egy disszeminációs projekt megvalósítása – számos nem kutatási elemről is tehát. Egy ilyen típusú projektből születő kutatási tartalmak mennyire jutnak el a szakmai közéletbe, behatárolják-e ezt a projekt kommunikációs követelményei?

G. P.: Erre megint nehezen tudok egyszerűen válaszolni. Persze mindenféle követelmények vannak itt. A program természetéből adódóan nem csak arról szól ez, hogy megmondjuk, hogy hány asztalos kell 2020-ban. Óhatatlan, hogy adatbeszerzésekkel is kell bíbelődni, tárgyalni kell az adatgazdákkal, az anonimizálás ügyében is kell a köröket futni. Számos olyan tevékenység van tehát, ami, ha ez csak tudomány volna, nem lenne. De az empirikus tudományhoz adat kell, gép kell, asszisztens kell – rengeteg járulékos, de szükséges dolog. A kérdés másik fele az, hogy ez egy EU-s projekt, ahol elő van írva, hogy a kommunikációjához milyen követelmények, milyen erőforrások szükségesek. Ennyi meg ennyi találkozó, meg kitéző, stb. Erről én azt gondolom, hogy lehet, hogy van olyan projekt, ahol ez

kidobott pénz – és magam természetesen kutatóként akkor örülnék, ha semmi ilyesmivel nem kellene foglalkoznom –, ugyanakkor ennek a projektnek pontosan az egyik legfontosabb funkciója volna az, hogy a létező előrejelzési eredményeket minél szélesebb körben megmutassa. Hogy lássa a megyei közgyűlés elnöke is, meg az egyetemen a mesterképzésre készülő hallgató is. Ilyen értelemben azt gondolom, hogy szerencsés, hogy mindez elő van írva, s be lehet tagolni az információ szétterítésének folyamatába. Azt is tudomásul kell venni – mindig kell is, hogy mondjam magamnak –, hogy az info-kommunikációs eszközök, amelyekkel esetleg egy tudományos kutató nem foglalkozik, mert méltóságán alulinak érzi, nagyon hatékonyak lehetnek. Például én nagyon támogattam azt, hogy ennek a projektnek legyen hírverése a Facebookon. Ha azt gondoljuk, hogy meg akarjuk azt a fiatal felnőttet találni, aki majd később a munkaerő-piaci döntést hozza, akkor oda kell menni: ebben tudomány az biztos nincs, viszont a sok ifjú meg ott van. Összességében tehát azt gondolom, hogy a kommunikáció kétarcú dolog, amely ebben az esetben nem kilógó, hanem hasznos része a programnak.

E: Maga a projektműködés nem nehezíti meg a tudományos eredmények legitimálását, az eljuttatását a tudományos közéletbe? Egyáltalán, ezek hogyan különíthetők el a projekt-kimenetektől?

G. P.: A feszültség ebben az esetben ott kezdődik, hogy maga az előrejelzési tevékenység sem egy tudományosan legitim, elismert dolog. Annak tehát, aki ebbe fog, számot kell azzal vetnie, hogy amit csinál, azt nem tudja majd egy tudományos társaság rendezvényén előadni, ebből nem lesz nagydoktora és nem fogják meghívni a Harvardra sem előadni, mert ez nem az a műfaj. Mindez tehát már ott kezdődik, hogy aki ezt csinálja, annak tudnia kell, hogy ez ilyen értelemben véve nem tudomány. Nincsen meg az összes olyan kritériuma, amit hagyományosan ehhez a szóhoz kapcsolunk. Ilyenkor a kutató azt mondja, hogy én ezt hasznosnak gondolom, és tudom, hogy addig, amíg ezt csinálom, nem fogok tudni adott esetben egy neves lapban publikálni, mert most más jellegű tevékenységgel töltöm az időmet. Ilyen értelemben ez nem is akar olyan tevékenység lenni, mint, amikor valaki tudományos főmunkatársként saját kutatást csinál, majd az eredményeit publikálja.

E: Ez azt jelenti, hogy el kell fogadni a program követelményeit és ezen a hasznossági célkitűzésen belül kell dolgozni? Egy kutató azonban mindezt elfogadva azért – tekintettel arra, hogy tudományos igényű módszertannal dolgozik – törekedhet tudományos értelemben is hasznos kimenetre, még akkor is, ha abszurd módon ezt a program nem is igényli.

G. P.: Ez így van, de ez esetben az csak az egyik dolog, hogy milyen az EU-s projektek mutatóinak a természete, a másik magának az előrejelzési tevékenységnek a jellege. Én azt mondom, hogy, ha nincs TÁMOP, nincs EU, semmi sincs, és egészen máshonnan kérünk rá pénzt, akkor is ugyanez a helyzet. Nem tudományt csinálunk abban az értelemben, ahogyan ezt általában értjük. Ezt nem is ismeri el senki annak, és amikor csináljuk, mi se gondoljuk, hogy az volna. Az persze valóban igaz, hogy a statisztikai eljárások, azok a modellek, amiket használunk, azok viszont tudományos modellek. Nem az EU miatt van a helyzet, nélküle is ugyanez lenne. Az EU annyiban tud rontani, hogy ha túl sok tartalmilag nem egybevágó előírás van, akkor pont a disszeminációs funkció hangsúlyossága sérül. De ebben az esetben az, hogy pontosan előírják, mire mennyi költhető, nem probléma, hiszen ez tartalmilag is támogatja a projektet, az eredmények hasznosulását.

E: Akkor egy ilyen projekt felvállalása kutatóként tulajdonképpen azt jelenti, hogy mindezt elfogadva dolgozik a projekt időtartama alatt?

G. P.: Szerintem igen. A kutató csapat többsége empirikus, alkalmazott közgazdaságtant csinál. Bizonyos értelemben közel van tehát a szociológiához, olyan értelemben mégis messze áll tőle, hogy itt mindig kell egy feszes elméleti modell, amelyet tesztelünk. Ebben addig lehet tudományt művelni, amíg az előrejelzést nem csinálja meg az ember. Vannak olyan emberek a csapatban, akik előrejelzéssel rendszeresen foglalkoznak, mert azt gondolják, hogy van értelme, ugyanakkor írnak olyan tanulmányokat, amit el tudnak helyezni tudományosnak tekintett folyóiratokban. Vannak olyanok, aki korábban nem csináltak előrejelzést, de erre az időszakra, felfüggesztették korábbi tevékenységüket. És persze vannak olyan témák, amiben nincs is előrejelzés. Az az ember tehát, aki nem előrejelzéssel foglalkozik, hanem azzal, amit eddig is csinált, tulajdonképpen a projektben is a tudományt folytatja. Ezek az úgynevezett kiegészítő kutatások, amik olyan területeket fednek le, amiket nem tudunk az előrejelző modellbe beemelni, de úgy gondoljuk, hogy az információkat tudjuk használni az előrejelzések különböző szcenárióinak a kialakítása során.

E: Elfogadva ezt a gyakorlatias szemléletet, az a kérdés adódik, hogy mi biztosítja a rendszer fennmaradását és használatát, vagyis ilyen értelemben a munka értelmét?

G. P.: Nyilván mind a kettő fontos volna. Azt tudjuk, hogy a projekt jellegű szerveződés egyik hátulütője a fenntarthatóság. Ez mindig része a projektnek, amikor az megszületik, ám gyakran pénz az nincs hozzárendelve. Nyugodtan előállhat tehát egy olyan állapot, amikor megtörténik ugyan a fejlesztés, de a TÁMOP-os, HEFOP-os, vagy TIOP-os program megszűnésével lepad, és ez a fejlesztés megszűnését, leállítását jelenti, még akkor is ha formailag létezik. Az adat ugyanis elavul, az előrejelzést frissíteni kell, 2012-ben egy 2008-as legutolsó adat már nemigen használható. Ezzel sajnos nem tudunk mit csinálni, azt lehet mondani, hogy ez a magyar fejlesztéseknek láthatóan egy fontos sajátossága. Szerintem nem kéne így lennie, számos olyan területet; vagy országot tudunk mondani, ahol nem ez van. Ahol nem arról szól a történet, hogy megkapom az EU-s pénzt, megcsinálom – mondjuk tökéletesen – a rendszert, egy hónap múlva elszámoljuk, és két év múlva már semmire sem lehet használni. Az lenne a jó, ha lenne folytatás, s ebben szerintem lesznek lépések, aztán majd meglátjuk.

E: Gondolom, ez azon is múlik, hogy jönnek-e kérdések. Az remek, ha van egy rendszer, amely képes válaszokat adni, de csak akkor, ha vannak kérdések is. Vannak?

G. P.: Igen, itt adódik megint egy fontos kérdés, hogy ha a projektet tovább lehetne vinni, használja-e valaki? Azt gondolom, hogy ebben az esetben erre van esély. Többek között épp a mi meglehetősen agresszív disszeminációs tevékenységünk folytán. Az ennek részeként létrehozott weblap a nem szakértők számára is közvetíti majd a munkaerőpiac jövőbeni állapotára vonatkozó információkat. Tény, hogy nem tudjuk előre sem azt megmondani, hogy lesz-e folytatás, sem azt, hogy mekkora lesz az érdeklődés illetve a felhasználás mértéke. Utóbbinak egy részét azért tudjuk majd mérni, hiszen egy honlap működtetésével információk nyerhetők erről, még ha a klikkelések mérése nem is a világ legjobb mérőeszköze, legalább hozzávetőleges impressziót ad arról, hogy mi történik. Persze lehet utánkövetést is végezni, amit civilizált helyeken szoktak is. Ez egy teljesen külön survey típusú vizsgálat, egy bizonyos idővel a működés megkezdése után.

E: Mit gondol, a nagy uniós források ezen időszakát hosszabb távról visszatekintve hogyan értékeli majd a tudományos közeg?

G. P.: Az ilyen típusú finanszírozásnak vannak hátulütői, ezen nyilván segíteni nem lehet. A másik megoldás – megkeresni egy jól dolgozó csapatot és azt megfinanszírozni – sem

jelenthetné a tökéletes megoldást. Az EU-s pénzből elindult, hasonló célú fejlesztések egy része nem folytatódott, nem látjuk a fenntarthatóságot. Ilyen értelemben mindenki a vérmérséklete szerint nyilatkozhat arról, hogy mennyire hasznosult a pénz. A projekt előkészítése során végeztünk ilyen vizsgálatot, s láttuk, hogy az előző két munkaerő-piaci előrejelzésnek láthatóan semmilyen hatása nem volt. Egyszerinek tekinthető mindkettő. Közülük az egyiket a Világbank finanszírozta a kilencvenes évek közepén, a másik pedig a HEFOP 1.2-ben történt, 2006–2007 körül. Azokat a számokat sehol nem látjuk viszont, de azt képzem, hogy ez részben összefügghet az információ-szétterjesztési funkció hiányával.

E: A tájékoztatási funkción túl, olyan sem történt, hogy az eredmények szakpolitikai döntések hivatkozásául szolgáltak?

G. P.: Nem, de ezzel egy másik problémakörbe kapnánk bele. Nyilván vannak olyan országok, ahol ezeknek az előrejelzéseknek van szakpolitikai következménye, s vannak olyanok ahol nincs. Magyarország speciel eddig az utóbbi kategóriába tartozott, de ebből nem érdemes messzemenő következtetéseket levonni, mert nem tudhatjuk, így lesz-e a jövőben is.

E: Köszönöm a beszélgetést!

(Az interjút Veroszta Zsuzsanna készítette.)

Interjú Balázs Évával, az OFI tudományos főmunkatársával, a TÁMOP 3.1.1. projekt egyik pillérvezetőjével

Educatio: A TÁMOP projektek kerültek napirendre ebben a számban. Veroszta Zsuzsa kollégám Galasi Pétert egy éppen futó projektről kérdezte. Mi most egy olyan projektről, a TÁMOP 3.1.1.-ről fogunk beszélni, ami ebben az évben már lezárult, pontosabban azon az előkészítő szakaszon vagyunk túl, ami a TÁMOP-okra oly jellemző „grandiózus”, esetünkben a közoktatás minden területét átfogó fejlesztési program beindítására, koordinációjára irányult. De talán mondd el te, hogy miről is van szó!

Balázs Éva: Az Európai Unió strukturális politikája, mint ismeretes, hétéves periódusokra tagolódik, és amiről beszélünk, a 2007–2013-as periódus első két éve; egy úgynevezett „akciótervi időszak”, ami tulajdonképpen a teljes hétéves stratégiai jellegű programot operacionalizálja, konkrét célokra és pályázatokra bontja le. Az első kétéves akcióterv az egész hétéves periódus fejlesztéseinek a megalapozását volt hivatva szolgálni.

Ami nagyon fontos, hogy nem nemzetállami szinten, hanem decentralizált módon használhatóak fel ezek a támogatások. Az Európai Unió a korábbi, első Nemzeti Fejlesztési Tervnél sokkal következetesebben vette számba, hogy ez a második fejlesztési terv, amit ÚMFT-nek, most Széchenyi Tervnek neveznek, az egyes régiók komplex fejlesztési programjaira épüljön. Ez nagyon bonyolult feladatot rótt az oktatáspolitikára is; úgy kellett a központi programokat kidolgozni, hogy a regionális fejlesztésekhez valamilyen módon kapcsolódjanak, tehát minden olyan konstrukció a közoktatásban, mint a pedagógusképzés, az innovatív iskolák fejlesztése, a területi hálózatok kiépítése stb. találkozzon a régiós – főleg infrastruktúra – fejlesztésekkel.

Az egyetlen rendelkezésre álló értékelésből, amit az ÚMFT társadalmi megújítás programjának (TÁMOP) első szakaszáról az Expanzió készített, kiolvasható, hogy hihetetlenül (talán túlságosan is) komplex ez a program. A TÁMOP 3.1.1. ennek a bonyolult programnak a központi koordinációját és a menedzselését volt hivatva megvalósítani. Ennek